
СЛОВНИКОВІ МАТЕРІАЛИ**МАТЕРІАЛИ ДО СЛОВНИКА ТЕРМІНОПОНЯТЬ КОБЗАРСЬКОГО
МИСТЕЦТВА****© Вікторія Івашенко, 2007**

к. філол. н., Інститут української мови НАН України (Київ)

УДК 81'373:001.4

У матеріалах пропонуємо неповний перелік основних термінопонять кобзарського мистецтва, упорядкованих напівгніздовим способом на основі опорного слова. Гніздування здійснюємо за ідеографічною класифікацією родовидових понять.

Словник-мінімум основних термінопонять кобзарського мистецтва – це перша спроба в алфавітно-ідеографічний спосіб систематизувати лексику на позначення:

- основ музичної грамоти;
- будови й настроювання кобзи-бандури;
- способів та технік гри на кобзі-бандурі;
- основ співочого мистецтва та виховання голосу;
- засобів музичної виразності та особливих технічних засобів;
- репертуару кобзарів-бандуристів (у переліку поки що не подається).

До словника ввійдуть також персоналії відомих кобзарів-бандуристів, які в переліку поки що не подаються.

Ідея словника була підтримана кобзарознавцями й іншими фахівцями у галузі мистецтвознавства на міжнародній науково-практичній конференції “Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури”, яка відбулася навесні 2005 року в стінах Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв в м. Києві.

Далі подаємо неповний перелік основних термінопонять кобзарського мистецтва, який буде доповнено в процесі укладання словника.

автентичний
автор
академічний

- аккомпанемент
- акорд
- акцент
- альт
- аматорський
- ансамбль
  - └ ансамбль бандуристів
- аплікатура
- аранжування
- арпеджіо
- арпеджіато
- артикуляція
- багатоголосся
  - └ багатоголосся ансамблеве
  - └ багатоголосся вокально-інструментальне
- балада
- бандура
- бандурист
  - └ бандурист-співак
  - └ бандурист придворний
- баритон
  - └ баритон героїчний
  - └ баритон драматичний
  - └ баритон лірико-драматичний
  - └ баритон ліричний
- бас
  - └ бас високий
  - └ бас дуже низький
  - └ бас комічний
  - └ бас центральний (низький)
- буффо
- виконавець
  - └ виконавець-автентик
    - └ виконавець-відтворювач
    - └ виконавець-інструменталіст / виконавець на інструменті
  - └ виконавець на народному музичному інструменті
    - └ виконавець концертний
  - └ виконавець-музикант
  - └ виконавець музичного твору
  - └ виконавець музичної партії

- └ виконавець народний
- └ виконавець народно-професійний
  - └ виконавець-носій традиції
- └ виконавець професійний
  - └ виконавець-співак
  - └ виконавець фольклору / фольклорний виконавець / народний виконавець
- └ категорія [фольклорних] виконавців
  - └ виконавець [народного] епосу / виконавець наративів / епічний виконавець

виконавство

- └ виконавство авторсько-композиторське
- └ виконавство вокально-інструментальне
- └ виконавство думове
  - └ виконавство лірницьке
- └ виконавство музично-поетичне
  - └ виконавство сценічне
- └ виконавство усне епічне
  - виконавські правила виконання
    - └ виконання автентичне
    - └ виконання групове
    - └ виконання музичного твору
    - └ виконання сольне
  - висота голосу
  - висота звука
  - вокал
    - └ вокал академічний (класичний)
    - └ вокал народний
  - вокаліз
  - вокалізація
  - вокалізм
  - вокаліст
  - вокальний (а, е)
    - └ вокальний твір
  - └ вокальна педагогіка
  - └ вокальна (співацька) техніка
  - └ вокальне мовлення / вокальна мова
  - вокально-творчий спокій
  - вокально-тілесна схема
  - вольти

воскові звукозаписні барабанці
вправа
| вправа вокальна
| вправа вокально-технічна
| вправа слухова
гама
| гама мажорна
| гама мінорна
гігієна голосу
гліссандо
головка
голос
| голос басовий
| голос живий
| голос співацький
голосіння
голосник
голосоведення
| голосоведення непряме
| голосоведення паралельне
| голосоведення протилежне
| голосоведення пряме
голосовий апарат
голосоутворення
гравець
гра “вперебій”
гриф
група виконавців
дека
джерелознавець
дикція
дискант
дихання
діакретичний знак
діапазон
| діапазон бандури
| діапазон голосовий / діапазон голосу
| діапазон звуковий / діапазон звука
| діапазон музичний
дімінуендо
доля такту

дуєт
дума
    └ українська дума
епіка
    └ епіка словесно-музична
епос
    └ епос героїчний
    └ епос історичний
    └ епос музичний
    └ епос народний / національний
    └ епос традиційний
епосознавство
етноінструментознавство
етнологія
    етномузикологія (етномузикознавство)
    └ етномузикологія порівняльна
        етномузиколог
        етнофонічний
жанр
    └ жанр музичний
    └ жанр народно-поетичної творчості
    └ жанр релігійний
засоби музичної виразності
звук
    └ звук живий
    └ звук музичний
звуквисотний об'єм
звуквидобування / видобування звука
звукоряд
звукоутворення
    └ звукоутворення вокальне
    └ звукоутворення інструментальне
знаки альтерації
[елементарна] теорія музики
імпеданс
    └ імпеданс сильний
    └ імпеданс слабкий
імпровізація (експромт)
імпровізатор
інтервал
інструмент

- | інструмент ансамблевий
- | інструмент дерев'яний
- | інструмент духовий
- | інструмент музичний
  - └ інструмент музичний народний
- | інструмент сольний
- | інструмент струнний
- | інструмент струнно-щипковий
- | інструмент ударно-клавішний
- | інструмент щипковий
- | інструмент щипково-клавішний
- інструменталіст
- інструментальний твір
- інструментарій
- інструментовка
- інструментознавство
- інтерпретація
- інтонація
  - └ історія української музики
- кантанте
  - └ канти
- кантилена
- кантиляція
- капела
- квартет
- кілок
- ключ
  - └ ключ басовий
  - └ ключ скрипковий
- кобза
  - └ кобза-бандура
- кобзар
  - └ кобзарі відомі
  - └ кобзарі військові
- | кобзарі сучасні
- | кобзарі українські
- Кобзар
- кобзарка
- кобзарик
  - └ кобзарство
  - └ кобзарство козацьке

- кобзарство концертно-сценічне
- кобзарство старцівське
- кобзарство сучасне
- кобзарство традиційне
- кобзарство українське
- кобзарський (і, а, е)
  - кобзарський мелос
  - кобзарський рух
  - кобзарські братства
  - кобзарські думи
  - кобзарські школи
  - кобзарська манера гри
  - кобзарська манера співу
  - кобзарська (лебійська, “дідівська”, бардівська, таємна) мова
  - кобзарська традиція
- кобзарсько-лірницький (а)
  - кобзарсько-лірницький епос
  - кобзарсько-лірницька традиція
- кобзарювати
- кобзарювання
- кобзарознавство
- кобзарознавець
  - кобзарознавці зарубіжні
  - кобзарознавці українські
- колоратура
- композитор
  - консервація звукозапису
- контральто
- контратенор
- концертний
- корпус
- крецендо
  - культуролог
- лад
- ліга
- літературознавство
  - ліра
  - ліра колісна
- лірник
  - лірництвознавство
  - лірницький (а)

- └ лірницький цех
  - └ лірницька традиція
- літературна обробка текстів
- любок
- любецький лемент
- мамай
- манера виконання
- мелізми
- мелодекламація
- мелодія
- мелоінтонація
- меломіміка
- мелос
- метр
- механізм звукоутворення
- мецо-сопрано
- мистецтво
  - └ мистецтво бандурне
  - └ мистецтво виконавське
  - └ мистецтво [музично-]виконавське
    - └ мистецтво виконання
  - └ мистецтво вокальне
  - └ мистецтво інструментальне
  - └ мистецтво інструментальне народне
  - └ мистецтво кобзарське
  - └ мистецтво кобзарсько-лірницьке
  - └ мистецтво музичне
  - └ мистецтво народно-професійне
  - └ мистецтво слова
  - └ мистецтво співоче
  - └ мистецтво усної традиції
- мовлення
  - молитва
    - └ молитва поминальна
- музика
  - └ музика інструментальна
  - └ музика інструментальна сільська
  - └ музика інструментальна народна(традиційна)
  - └ музика релігійна
  - └ музика сільська
  - └ музика танцювальна

- музіка
- музикант
  - ├ музикант-бандурист
  - ├ музикант-інструменталіст
  - ├ музикант мандрівний
  - ├ музикант народний
  - ├ музикант професійний
- музикознавство
- музикування
- музичний (а)
  - ├ музичний стиль
  - ├ музичний твір
  - ├ музичний текст
  - ├ музична грамота
  - ├ музична декламація
    - ├ музична етнографія
    - ├ музична історіографія
    - ├ музична палеографія
    - ├ музична риторика
    - ├ музична текстологія
    - ├ музична техніка
    - ├ музична форма
- народна творчість
- народно-професійний
- народознавство
- наспів
- настроювання бандури
- нота
  - ├ нота половинна
  - ├ нота ціла
  - ├ нота четвертна
- нотація
- нотна грамота
- нотний стан / нотоносець
- нотувальник
- одноголосся
- октава
  - ├ октава перша
  - ├ октава друга
  - ├ октава третя
  - ├ октава мала

└ октава велика
октавіст
[октавний] унісон / еквісон
опора дихання
опора звука
опора мовлення
організаційні об'єднання кобзарів
оркестр народних інструментів
оркестровка
оркестротека
    пародія
    пауза
    перезапис
    піано
    └ меццо піано
півтон
підголосок
підголосник
підструнник
піснетворець
пісня
    └ пісня героїчна
    └ пісня гумористична
    └ пісня історична
    └ пісня народна
    плач
поезія
    └ міська поезія
поет
поліфонія
└ поліфонія підголоскова
польотність
поріжок
постава
постановка
└ постановка голови
└ постановка голосу
└ постановка корпусу
└ постановка пальців
└ постановка рук
прикривання струн

приструнки
професійний
профундо
псалъм
резонансовий (і)
├ резонансовий пункт
├ резонансові струни
резонаторні отвори
    реконструкція
    репертуар
    ├ репертуар кобзарів
    │   ├ репертуар “світський” [стандартизований]
    │   ├ репертуар ярмарковий
    реприза
    реставрація
    рецитація
    ├ рецитація кобзарська (лірницька)
речитатив
├ речитатив акомпанований
├ речитатив сухий
    ритм
    ритмічний
    ├ поділ ритмічний
    ├ рисунок ритмічний
розбірливість
розмір
розспів
розспівування
самодіяльний
сила (гучність) голосу
сила (гучність) звука
соліст
├ соліст-виконавець
соло
    солоконцерт
сопрано
├ сопрано драматичне
├ сопрано лірико-драматичне
├ сопрано ліричне
сопраніст
спів

- | спів ансамблевий
- | спів декламаційний
- | спів народний
- | спів сольний
- | спів без супроводу
- | спів із супроводом
- | спів хоровий
- співак
  - | співак народний
  - | співак концертний
- співацька (є)
  - | співацька опора
  - | співацька постава
  - | співацьке устанавлення
- співець
  - | співець мандрівний
  - | співець-музикант
  - | співець народний
  - | співець професійний
    - └ співець професійний народний
  - | співець-реконструктор
- сівзвуччя
- співомовець
- способи гри на бандурі
- старець (дід)
- стиль співу
  - строфічна форма
  - струна
    - | струна басова
- ступені
- супровід
  - | супровід інструментальний
  - | супровід музичний
- такт
  - тактова риска
- творчість
  - | творчість вокально-інструментальна
  - | творчість вокально-інструментальна народна
  - | творчість інструментальна
  - | творчість музично-поетична

- └ творчість народна поетична / народна словесність / усна словесність / народна поезія
  - └ творчість пісенна
- тембр голосу
- тембр звука
- темп
- тенор
  - └ тенор-альтино
  - └ тенор героїчний
  - └ тенор драматичний
  - └ тенор лірико-драматичний
  - └ тенор ліричний
- теситура
  - └ теситура висока
  - └ теситура низька
  - └ теситура середня
- техніка вокальна (співацька)
- техніка гри
  - техніка кобзарської рецитації
- технічні засоби
- тип кобзарів
- тон
- тональність
- тоніка
- тривалість звука
- тризвук
- тріо
- удар
- фермата
  - фігури
- фіоритура
- флажолет
- фольклор
  - └ фольклор музичний
  - └ фольклор словесно-музичний / народна поезія
  - └ фольклор традиційний
    - фольклорист
    - фольклористика
      - └ фольклористика музична
- фольклорна форма / жанровий різновид фольклору
- фонація

фоновалики
 фонограф
 фонографічні записи музики дум
 форманта
 |—форманта висока
 |—форманта низька
 |—форманта середня
 форте
 |—меццо форте
 художнє читання
 читання [нот] з листа
 шемсток
 шепіт
 штифт
 щипок

Під час укладання короткого словника-мінімуму основних термінопонять кобзарського мистецтва були використані наукові праці:

Білокінь С. Григорій Любисток // Родовід. – 1993. – № 6. – С. 10–15;
Богданова О. В. Лірницька традиція в контексті української духовної культури: Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 2002. – 140 с.; *Бойко Ю.* Роль народного исполнителя в формировании стилистики русского инструментального фольклора // Проблемы традиционной инструментальной музыки народов СССР. – Л.: ЛГИТМиК, 1986. – С. 113–122; *Бріцин А., Махлін П., Руда О.* Сучасні епічні виконавці та автентична кобзарська традиція // Усна епіка: етнічні традиції та виконавство: Мат-ли Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ф. Колесси та А. Лорда. – К.: Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, 1997. – Ч. II. – С. 175–181;
Вишневецька С. В. Еволюція речитативних форм у репертуарі співака-бандуриста // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури: Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2005. – Доповідь;
Грица С. Й. Фольклор у просторі та часі: Вибрані статті. – Тернопіль: АСТОН, 2000. – 228 с.; *Грица С.* Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки. – К.; Тернопіль: АСТОН, 2002. – 236 с.; *Долгов М. О.* Традиції та видозміни в кобзарстві Придніпров'я ХХ ст.: Дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Київський ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 1998. – 287 с.; *Дубас О. І.* Становлення та розвиток кобзарських шкіл в Україні (XVII – перша половина ХХ ст.): Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Тернопільський держ. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – К., 2002. – 202 с.; *Дубас О. І.* Становлення та розвиток кобзарських шкіл в Україні (XVII – перша половина ХХ ст.):

Автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ. – К., 2002. – 20 с.; *Дутчак В. Г.* Розвиток професійних засад бандурного мистецтва 1970-1990 рр. Творчість і виконавство: Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Нац. муз. академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 1996. – 240 с.; *Жеплинський Б.* Коротка історія кобзарства в Україні. – Львів: Край, 2000. – 195 с.; *Жеплинський Б.* Кобзарськими стежками. – Львів: Львівська обласна книжкова друкарня, 2002. – 278 с.; Історія української музики: В 6 т. – К.: Наук. думка, 1989; *Кабачок В., Юцевич Є.* Школа гри на бандурі. – К.: Держ. вид-во образотв. мист. і муз. л-ри. УРСР, 1958. – 243 с.; *Квітка К.* Професіональні народні співці й музиканти на Україні: Програма для досліду їх діяльності й побуту. – К.: Друк. У. А. Н., 1924. – 114 с.; *Лось А.* Генезис лірницьких співаїв і форми старчества на Беларусі // Родовід. – 1993. – № 6. – С. 31–36; *Луговський Б.* Матеріали до ярмаркового репертуару та побуту старцівства в західній Чернігівщині // Родовід. – 1993. – № 6. – С. 83–120; *Мартинова Т. Є.* Вплив кобзарства на формування національної самосвідомості українців: Дис... канд. філос. наук: 09.00.12 / Київський ун-т імені Тараса Шевченка; Ін-т українознавства. – К., 1999. – 170 с.; *Морозевич Н. В.* Бандурне мистецтво як культурне надбання сучасності: Дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Одеська держ. муз. академія ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2003. – 180 с.; *Мушкетик Л.* Питання двомовності в репертуарі казкарів // Усна епіка: етнічні традиції та виконавство: Мат-ли Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ф. Колесси та А. Лорда. – К.: Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, 1997. – Ч. II. – С. 20–25; *Омельченко А. Ф.* Розвиток кобзарського мистецтва на Україні (Радянський період) / Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського АН УРСР. – К., 1967. – 278 с.; *Омельченко А.* Школа гри на бандурі. – К.: Музична Україна, 1973. – 102 с.; *Пазяк Н.* Поетика народних дум, її джерела і традиції (на матеріалі варіантів “Думи про втечу трьох братів з Азова, з турецької неволі”) // Усна епіка: етнічні традиції та виконавство: Мат-ли Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ф. Колесси та А. Лорда. – К.: Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, 1997. – Ч. II. – С. 31–38; *Підгорбунський М. А.* Кобзарський рух в Україні (XVI–XIX ст.): Дис... канд. історичних наук: 17.00.01 / Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2004. – 232 с.; *Селівачов М.* Останній бандурист // Родовід. – 1993. – № 6. – С. 55–60; *Сластіон О.* Мелодії українських дум і їх записування // Рідний Край. – 1908. – Ч. 36. – С. 6–8; *Ткач М. М.* Кобзарювання, мамаювання та юродство в українській духовній традиції // Кобзарство в контексті становлення української професійної музичної культури: Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2005. – Доповідь; Хай М. Лірницька традиція як феномен української духовності (На матеріалі

досліджень К. Квітки та нотацій Ф. Колесси) // Родовід. – 1993. – № 6. – С. 37–43.

Також були використані лексикографічні джерела:

Большая Советская Энциклопедия: В 30 т. – М.: Сов. энци., 1975. – Т. 21. – 1150 с.; 1976. – Т. 24. – 1270 с.; Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.; Восточнославянский фольклор. Словарь научной и народной терминологии / Отв. ред. К. П. Кабашников. – Минск: Навука і тэхніка, 1993. – 478 с.; Иванов В. Ф. Російсько-український словник музичних термінів. – К.: Вища школа, 1994. – 111 с.; Короткий енциклопедичний словник з культури / Укл.: М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – К.: Україна, 2003. – 384 с.; Краткая литературная энциклопедия: В 9 т. / Гл. ред. А. А. Сурков. – М.: Сов. энци., 1962–1978. – Т. 1–9; Краткий музыкальный словарь для учащихся / Сост.: Ю. С. Булучевский, В. С. Фомин. – Л.: Музыка, 1986. – 216 с.; Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М.: Сов. энци., 1987. – 752 с.; Мистецтво України. Енциклопедія: У 5 т. / Відп. ред. А. В. Кудрицький та ін. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 1. – 254 с.; Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Г. В. Келдыш. – М.: Сов. энци., 1990. – 672 с.; Російсько-український музичний лексикон / Укл.: В. І. Дряпіка, Ю. А. Соколовський. – Кіровоград: Алтей, 1997. – 239 с.; Російсько-український словник / Укл.: І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнаток та ін.; За ред. В. В. Жайворонка. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.; Словарь искусств. – М.: Внешсигма, 1996. – 534 с.; Словник іншомовних слів / Укл. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.; Словник літературознавчих термінів / Укл.: В. М. Лесин, О. С. Полинець. – К.: Радянська школа, 1971. – 486 с.; Спутник музыканта. Популярный энциклопедический словарь-справочник / Ред.-сост. А. Л. Островский. – Л.: Музыка, 1969. – 440 с.; Словарь современного русского литературного языка: В 17 т. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – Т. 1. – 735 с.; 1956. – Т. 5. – 1918 с.; Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шведовой. 16-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1984. – 797 с.; Современный словарь-справочник по искусству / Научн. ред. и сост. А. А. Мелик-Пашаев. – М.: Олимп: Изд-во АСТ, 2000. – 816 с.; Словник української мови: В 11 т. – К.: Наук. думка, 1970–1980; Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – М.: Сов. энци., 1983. – 1600 с.; Український орфографічний словник: Орфографічний словник української мови / Укл. М. М. Пещак та ін. – 3-є вид., переробл. і доповн. – К.: Довіра, 2002. – 1006 с.; Українська Радянська Енциклопедія: В 11. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1977. – Т. 6. – 552 с.; Український Радянський Енциклопедичний Словник: У 3 т. – К.: Гол. ред. УРЕ, 1987. – Т. 3. – 677 с.; Універсальний

словник-енциклопедія. – К.: ПВП “Все увито”; Львів: ЛДКФ “Атлас”, 2001. – 1575 с.; Энциклопедический музыкальный словарь / Сост.: Б. С. Штейнпресс, И. М. Ямпольский; Отв. ред. Г. В. Келдыш. – М.: БСЭ, 1959. – 326 с.; Энциклопедический музыкальный словарь / Сост. [Б. и.] Барановская; Под общ. ред. К. А. Жабинского. – Ростов н / Дону: Феникс, 1998. – 512 с.; Юцевич Ю. С. Музыка. Словник-довідник. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2003. – 352 с.